

ПРОФЕСОР С.В. СЕМЧИНСЬКИЙ І СВІТ ФІЛОЛОГІЇ

2 травня 2011 р. виповнюється 80 років від дня народження Станіслава Володимировича Семчинського (1931 – 16.12. 1999), визначного українського філолога, професора, доктора філологічних наук, завідувача кафедри загального мовознавства і класичної філології Київського національного університету ім. Тараса Шевченка (1978–1999), заслуженого працівника народної освіти України (1996), почесного академіка АН Республіки Молдова (1991), почесного доктора (Doctor Honoris causa) Клужького (Румунія) університету імені В.Бабеша і Я.Бояя (1997), відмінника освіти України (1997), Президента асоціації "Україна – Румунія".

Ось уже 11 років як його немає з нами, але з відстані часу ще масштабніше і багатимірініше постає перед нами усе зроблене С.В.Семчинським для вітчизняної і зарубіжної науки, університетської філологічної освіти, ще глибше усвідомлюють усі його колеги і учні теплоту і щирість, з якою він завжди ішов до людей, обстоючи ідеали справжнього служіння Батьківщині.

С.В. Семчинський народився в с. Білолісся Татарбунарського району Одеської області, у цьому надзвичайно цікавому своєю поліетнічністю і багатомовністю куточку української землі. Закінчивши у 1948 р. із золотою медаллю Татарбунарську СШ №1, він того самого року вступив на відділення класичної філології філологічного факультету Київського університету ім. Тараса Шевченка, у стінах якого залишався до останньої хвилини життя протягом більше ніж 50-и років. І саме тут 1999 року його було серед перших лауреатів удостоєно почесного звання "Заслужений професор Київського національного університету ім. Тараса Шевченка".

1953 року С.В.Семчинський закінчив навчання з обраного фаху, відтак уже на той час його можна було вважати поліглотом, бо досконало володів кількома мовами – крім рідної української, це давньогрецька, латинська, румунська, французька та ін., а також справжнім знавцем античної, української, румунської та інших літератур світу. Отримавши диплом з відзнакою, він був рекомендований до аспірантури, яку закінчив 1956 року при кафедрі загального мовознавства філологічного факультету. Як філолог-мовознавець С.В.Семчинський сформувався під впливом своїх університетських учителів – проф. А.О Білецького та доц. І.П.Сунцової. 1956 року він захистив кандидатську дисертацію "Лексичні запозичення румунської мови з російської і української мов".

Теоретик мови, справжній філолог у найглибшому сенсі цього слова, глибокий науковий сентимент крізь усе своє життя проніс С.В.Семчинський до румунської філології. 1958 року він організував у Київському університеті ім. Т.Г.Шевченка семінарії з румунської мови і літератури, який функціонував протягом усієї його науково-педагогічної діяльності. Саме з ім'ям проф. С.В.Семчинського пов'язане заснування і розвиток сучасної української школи румуністики, вихованцями якої стали близько 100 студентів різних поколінь і спеціальностей – україністики, русистики, іноземної філології, міжнародного права і міжнародних відносин та ін., які працюють сьогодні викладачами, перекладачами, дипломатами.

1974 року С.В. Семчинський захистив докторську дисертацію "Семантична інтерференція мов (на матеріалі слов'яно-румунських мовних контактів)", чому передував вихід його монографії "Семантична інтерференція мов" (1974), у якій представлено концепцію семантичних змін у лексичному складі мови як наслідку між-

мовних контактів, що набула широкого наукового резонансу серед фахівців і явила собою новий рівень розвитку вітчизняної теорії взаємодії мов і її наслідків. С.В.Семчинський сформулював теорію семантичної інтерференції мов, ґрунтовно дослідивши лексичні і семантичні запозичення, явище міжмовної ізосемії, з'ясувавши статус лексичних елементів румунської мови з явною латинською і латентною слов'янською етимологією. На сторінках цієї монографії, яка нині стала науковим раритетом, С.В.Семчинський відзначав, зокрема, що теорія семантичної інтерференції несумісна з концепцією, згідно з якою людина не може вийти із замкненого кола понять рідної мови, і що створення порівняльної семасіології, про потребу якої говорив ще М. Покровський, є актуальним завданням лінгвістики (див. *Семчинський С.В. Семантична інтерференція мов. – К: Вища школа, 1974. – С. 250–251*). Подавши вичерпні зразки аналізу проявів семантичної інтерференції на прикладі слов'янсько-східнороманської взаємодії, С.В. Семчинський з'ясував, що при семантичному запозиченні "мова не створює нових фонеморфологічних зовнішностей, а користується існуючими в ній словами, які змінюють свою семантичну структуру. Слово однієї мови змінює свою внутрішню структуру за зразком іншомовного. При цьому семантична інтерференція призводить не тільки до ускладнення семантичної структури слова, а й до її спрощення", а поряд із спрощенням "стоїть "негативне" семантичне запозичення, коли мова втрачає лексичне розрізнення деяких понять, якщо такого розрізнення немає у контактній мові" (*там само*). Як настанова молодим науковцям і сьогодні звучить один із методологічних висновків цієї роботи: "При дослідженні семантичних запозичень лінгвіст має долати значні труднощі, зумовлені потребою розрізнення явищ, що є наслідком мовних контактів, від явищ, які є наслідком внутрішньомовного розвитку. Однак врахування різноманітних факторів, спеціальна, темпоральна і функціональна стратиграфія лексичних одиниць, їх зв'язків (синонімічних, антонімічних, словотворчих) у лексико-семантичній системі дозволяє подолати ці труднощі і з більшою або меншою певністю розрізняти наслідки семантичної інтерференції від незалежних власних утворень мови." (*там само*).

Коло наукових зацікавлень С.В.Семчинського було напрочуд широке – він був лінгвістом і літературознавцем, визнаним фахівцем у галузі загального і романського мовознавства, класичної філології, історії мовознавства, славістики, румунської пареміології, слов'янсько-румунських мовних, літературних і культурних взаємин, вітчизняної історії, перекладачем, знавцем багатьох мов. У будь-якій справі проф. С.В.Семчинського завжди відзначала показова глибина наукового пошуку, концептуальна чіткість і виключна досконалість дослідницьких методів, методик і прийомів.

За час роботи в університеті С.В. Семчинський пройшов славний шлях від асистента до завідувача кафедри. Він був членом ученої ради філологічного факультету й університету, головою спеціалізованої наукової ради із захисту докторських дисертацій Д 26.001.19 при Київському університеті імені Тараса Шевченка, членом кількох інших спеціалізованих рад.

З 1978 р. С.В.Семчинський постійно обирався членом Комісії з міжмовних контактів при Міжнародному комітеті славістів, був секретарем і заступником голови

секції загального мовознавства Науково-методичної ради з вищої філологічної освіти МВ і ССО СРСР (1978–1991), головою секції класичної філології Науково-методичної ради з філологічної освіти Міністерства освіти України (з 1988 р.).

Із здобуттям Україною незалежності завдяки зусиллям С.В.Семчинського 1993 року після тривалої перерви на філологічному факультеті університету було відновлено підготовку фахівців із спеціальності "Класична філологія" – на сьогодні вже випущено більше 120 філологів-класиків, з яких 15 стали молодими викладачами або аспірантами розбудованої кафедри загального мовознавства і класичної філології. За завідування кафедрою С.В.Семчинським при ній було відкрито й аспірантуру із спеціальності "класичні мови". Випускниками кафедри за цей період уже захищено 13 кандидатських дисертацій із спеціальностей "класичні мови" або "загальне мовознавство".

С.В.Семчинський щедро ділився своїми знаннями і життєвим досвідом із студентами, аспірантами, молодшими колегами: всі, хто був поруч із ним, відчували особливий магнетизм його особистості, тепло душі і благородну вдачу. Загалом під науковим керівництвом С.В.Семчинського 25 молодих науковців захистили свої кандидатські дисертації із загального мовознавства, класичної філології та інших спеціальностей. Вони нині працюють викладачами чи ведуть науковий пошук в Україні, Росії, Молдові та інших країнах світу. Багато з них уже здобулися на заслужене визнання у наукових колах України і зарубіжжя.

Наукові праці С.В.Семчинського, крім України, публікувалися в Азербайджані, Болгарії, Вірменії, Грузії, Канаді, Молдові, Німеччині, Росії, Румунії, Угорщині. Сам же перелік його друкованих праць є величезним і нараховує більш ніж 650 позицій (див. видану кафедрою до 75-річчя від його дня народження *Бібліографію праць доктора філологічних наук, професора Станіслава Володимировича Семчинського (1931–1999)*. – К., 2006). Серед них 6 наукових монографій, підручники, навчальні посібники, наукові статті, зокрема і в зарубіжних виданнях (понад 40), тези наукових конференцій, хроніки та рецензії, статті в енциклопедичних та довідкових виданнях, газетні статті, навчальні діафільми тощо. С.В.Семчинському належать також праці з історії лінгвістики і палеографії українського скоропису XVII стол., словники і енциклопедичні довідники. Він здійснив 35 блискучих перекладів з румунської мови художніх і наукових творів.

З-поміж цього величезного творчого доробку вирізняємо хоча б іще деякі праці С.В.Семчинського: *Лексичні запозичення з російської та української мов у румунській мові* (1958), *Шляхи збагачення лексики (матеріали до лекцій з курсу загального мовознавства)* (1963), *Михайл Садовяну. Життя і творчість* (1980), *Загальне мовознавство. Підручник для вищих навчальних закладів* (1988; видання 2-е, перероблене і доповнене, 1996), *А.Росетті. Вступ до фонетики. Переклад з румунської* (1974).

С.В.Семчинський був натхненним організатором наукових осередків і дослідницьких проблемних груп. За його керівництвом було успішно реалізовано кілька наукових проєктів: *"Антична література"* (словник-довідник), *"Мови світу"* (енциклопедичний словник-довідник), *"Латинсько-український словник"*. Крім того, уже помертвено вийшли: 1) перший в Україні підручник для магістрантів філологіч-

них спеціальностей *"Вступ до порівняльно-історичного мовознавства (на матеріалі індоєвропейських мов)"* (К., 2001), матеріали якого С.В. Семчинський все-таки встиг апробувати, читаючи відповідний курс студентам спеціальності "класична філологія", і який по сьогодні залишається єдиним в Україні, його відзначає наукова глибина і методична досконалість; 2) перший в Україні підручник для студентів вищих навчальних закладів *"Румунська мова"* (К., 2007), який за змістом і лінгводидактичними засадами викладу відповідає усім високим університетським вимогам.

С.В.Семчинський відомий українській науковій громадськості і як дослідник української історії. Особливо імпонувала йому історична постать славетного Петра Могили, якому присвячено низку праць. Загалом наукові розвідки останнього періоду життя С.В.Семчинського так само відзначаються багатогранністю інтересів, оригінальністю бачення проблеми, поєднанням теорії і прагматики. Серед них: *"У лабіринті версій. Де знаходилась мовна прабатьківщина індоєвропейських народів"* (1994); *"Українсько-румунські зв'язки в галузі книгодрукування"*, *"Австронезійські мови (проблеми класифікації)"* (1995), *"До контрверзи про дату народження Петра Могили (деякі палеографічні проблеми)"* (1996), *"Проблеми відтворення українською мовою румунських запозичень (загальні і власні назви)"* (1997), *"Про сучасну лексику української мови"*, *"Дещо про риторику (оновлення стародавньої науки)"*, *"Калькування як засіб збагачення і... засмічування мови"* (1998) та ін.

Надзвичайно багато зробив С.В.Семчинський і для сусідніх Молдови і Румунії, представивши українській громадськості повнокровну картину східнороманської історії, культури, мови, літератури. Стоячи на засадах наукової об'єктивності, він аргументовано виступив у вітчизняній і молдовській науковій періодиці проти антинаукового твердження про існування окремих румунської і молдавської мов.

Оглядаючи все зроблене С.В.Семчинським на ниві науки і освіти, можна з певністю твердити, що він був гідним керівником української наукової школи теорії мови, мовлення та історії лінгвістики, заснованої в 1950 році доктором філологічних наук професором А.О. Білецьким (1911–1995). До основних наукових напрямків школи належать: дослідження мови як знакової системи; інструментальне дослідження звукової будови мови; теоретична граматики; загальна лексикологія; функціонально-семантичний опис давньогрецької, латинської мов, історія давньогрецької і латинської мов, латинська мова і культура в контексті європейської цивілізації, латинська мова на теренах України XV – XVIII ст.; типолого-контрастивні дослідження мов євразійського мовного ареалу, порівняльно-історичні студії; функціонування і розвиток української та російської мов за різних соціальних умов; мовні контакти; дослідження художнього мовлення античних і сучасних письменників.

У травні 2001 р. до 70-річчя від дня народження славетного вченого і педагога кафедра загального мовознавства і класичної філології Київського провела міжнародну наукову конференцію "Наукова спадщина професора С.В. Семчинського і сучасна філологія", у травні 2006 р. кафедра провела міжнародну наукову конференцію до його 75-річчя, а в травні 2011 р. кафедра має за честь вітати всіх учасників чергової міжнародної наукової конференції з нагоди 80-річчя від дня народження проф. С.В.Семчинського. Роботу всіх названих конференцій гідно вінчають кілька-

томові збірники наукових праць її учасників, які як за глибиною проблематики, так і за кількістю авторів з України та інших країн світу є помітним явищем вітчизняної філологічної науки.

По своїй смерті С.В. Семчинський залишив нам усім не тільки великий науковий доробок, не лише десятки учнів і послідовників, він не тільки примножив славу свого рідного університету й української гуманітарної науки, а й усім своїм життям довів, що справжній талант і глибока людяність, наукова безкомпромісність і щедрість душі можуть органічно поєднуватися в одній особі. Людина надзвичайної скромності, внутрішньої самодисципліни і самовимогливості, він любив мовознавство в собі, а не себе в мовознавстві і цим показав усім нам зразок справжнього служіння науці й Батьківщині.

Вшановуючи нашого Вчителя у 80-у річницю від дня його народження, маємо надію, що запропоновані мовознавцям, літературознавцям, історикам, культурологам, всім, хто цікавиться новітніми науковими пошуками у галузі гуманітаристики, матеріали конференції стануть гідною даниною шани професорові С.В.Семчинському, стимулюватимуть осягнення дослідниками нових горизонтів у царині філологічних знань.

*Валерій Чемес,
доц. кафедри загального мовознавства
і класичної філології Інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*